

ZA RAZUMNU VJERU I VJERNI RAZUM

Fides et ratio. Sveti Otac Ivan Pavao II., kojega smo imali čast ne tako davno susresti u Hrvatskoj, i ovdje u Splitu, nedavno je objelodanio i svoju trinaestu encikliku, pod imenom *Fides et ratio*, Vjera i razum. Dugo najavljivana kao odgovor izazovu novih kulturno-religioznih sinkretističkih pokreta poput New Agea, i stoga od mnogih vjernika, pa i teologa i kršćanskih filozofa, nestrpljivo očekivana, izazvala je, bar prema prvim komentarima, dvojaku reakciju. S jedne strane, ona "nije ono što smo očekivali" jer ne iznosi nikakvu radikalnu novost, nego upravo ponavlja i brani stavove o odnosu vjere i razuma, filozofije i teologije kakve je Crkva zastupala od vremena prvih kršćanskih mislilaca iz patrističkog vremena koji su, već od Justina filozofa, nastojali uskladiti mudroslovlje i bogoslovlje. Papa i te kako čvrsto stoji na stanovištima konstitucije *Dei Filius* I. vatikanskog sabora o sukladnosti vjere i razuma, a obljetnica enciklike *Aeterni Pastor* Leona XIII. pružila mu je prigodu za objelodanje ove enciklike. S druge strane, ova "enciklika nije ono što smo očekivali" jer bi možda malo tko očekivao da se ova, za mnoge ekskluzivno teološko-filozofska problematika, može predočiti na navjestiteljski, evangelizatorski, pa čak i na kerigmatski način.

Nevjerni razum ili strahote dvadesetog stoljeća. Čovjek je *per definitionem* razumsko biće, biće sposobno upotrebljavati razum, njime se služiti. On to dokazuje već samom sposobnošću da (se) pita i da traži odgovore na ključna pitanja, opstojanja. No, razum je samo jedna od čovjekovih sposobnosti. Po njoj se može doći bliže istini, ali ju se može iskoristiti i na način suprotan ljudskom dostojanstvu. Ljudski je razum obilježen iskonskim poremećajem ljudske naravi i stoga mu je potrebna pomoć, podrška. Dolazeći, analizom traženja istine, do zaključka da u biti ne tražimo neki odgovor nego nekoga u koga se možemo pouzdati, to jest osobu koja je "istina", Papa drži kako je najveća pomoć razumu prijateljstvo i povjerenje. A do njega se ne može stići bez poniznosti. Inače u opasnosti nije samo pojedinac nego i svi ljudi, svaki čovjek i čitavo čovječanstvo. Razum koji je izgubio oslonac u istome onom temelju na kojemu stoji i vjera

(a to je Božja osobna objava u Isusu Kristu) može vrlo lako postati destruktivan. Odvrgnuće "traženja istine" od njezina transcendentnog temelja, u filozofskoj teoriji dovodi do pragmatizma i nihilizma a u društvenim odnosima do totalitarizma i svakovrsnog nasilja nad čovjekom i stvorenjem. Iskustvo brojnih zala dvadesetoga stoljeća to nam obilato potvrđuje. Razum koji nema svojega utemeljenja u objavi Božjega i ljudskog dostojanstva, to jest nevjerni razum, pretvara se u ludilo. Zar nije dosta prisjetiti se samo strahota netom proživljenoga rata?

Nerazumna vjera ili ispraznost praznovjerja. Vjera je ljudski čin pa stoga mora uključivati one čovjekove sposobnosti koje ga upravo određuju kao ljudsko biće, to jest slobodu i volju. Slobode pak nema bez spoznaje, bez razuma. Stoga vjera, po samom svom određenju, uključuje razum. Vjera koja bi isključivala razum, samoj bi sebi kontradicala, poput teologije koja bi nastojala zanemariti razumsko promišljanje datosti vjere. Stoga nije baš malena opasnost što je u sebi krije fideizam, koji se pak često pojavljuje i kao reakcija na nedostatak prave teološke refleksije. Vjera bez razuma bila bi "nerazumna", a kroz povijest je i Katolička crkva više puta gorko iskusila razorne učinke nerazumnih koraka, sve do primicanja praznovjerju. A nije li znakovito da baš danas, i među katolicima, ima tako mnogo praznovjerja?

Evangelizacija razuma ili Arhimedova "čvrsta točka". Što učiniti danas, na početku trećega tisućljeća? Papa se zalaže za obnovu filozofije na kršćanskim temeljima i nudi razumu "čvrstu točku", odakle može krenuti i pokrenuti svijet. Ta čvrsta točka je objavljena istina o Bogu, o čovjeku, o zlu, o svijetu, o spasenju. Ta objavljena istina nije nešto, nego Netko, i to onaj koji za sebe reče da je "Put, Istina i Život"! Je li to preuzetna inicijativa i neuračunljiv prijedlog? Da bi se na to odgovorilo, treba pokušati "u jednadžbe razuma uvrstiti datosti vjere". Ako rezultat odgovara stvarnosti i iskustvu, onda bismo imali pravo zaključiti da su premise u redu, istinite! Ipak, valja pripaziti na sržnu točku, na "ludost križa" kao vrhunac Božje samoobjave, kao najviše očitovanje ljubavi. Razum ne smije smetnuti s uma dobrotu, tek tada će doći do istine! Zapravo i, konzekventno tome, filozofija kao mudroslovlje, ima pravu budućnost tek kad postane evangeliziran!

Urazumljivanje vjere ili cjelovitost spasenja. Koliko je god u suvremenu svijetu urgentna potreba za evangelizacijom razuma, ništa manje nije potrebno "urazumljivanje vjere". Vjera "mimo razuma" isključuje jedan dio čovjeka, a Krist je došao spasiti i dušu i tijelo sa svim njihovim sposobnostima, s voljom i slobodom, s razumom i osjećajima. Bog se obraća čovjeku riječju, objavom istine života i

spasenja, i to dolazeći mu osobno ususret. Prava vjera treba stoga biti "razumna", a razmišljanje nad vjerom, o vjeri i u vjeri nužno je, kako za osobno tako i za eklezijalno autentično življenje otajstva zajedništva s Bogom, u našoj ljudskoj povijesti, i za konačno dosegnuće toga zajedništva u eshatonu.

Mudrost života. Što nam je zadaća? Traženje istine, za što smo sposobni, i služenje istini u ljubavi, na što smo pozvani. Nije mudrost "baratanje istinom na korist vlastite štete", nego pronalazak pravog Puta koji vodi k potpunom ostvarenju cilja ljudskog postojanja i svrhe stvorenog svijeta. Ako se u ovom svjetlu promotri odnos vjere i razuma, lako nam je zaključiti koliko je važno, upravo u trenutku "sveopće dezorijentiranosti" i "kraja metafizike", nanovo započeti sustavno razmišljanje o Bogu, čovjeku i svijetu, pošavši od čvrstih točaka objave, što je upravo nužni preduvjet nove evangelizacije i očovječenja, osmišljenja i plemenitijega, ljudskijega i kršćanskijega trećeg tisućljeća.

Ante Mateljan